

«Η Αμαλία είναι μια γυναίκα που ζει σε δύο κόσμους»

Η ΚΑΡΟΛΙΝΑ ΜΕΡΜΗΓΚΑ ΜΙΛΑΕΙ ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΟ ΤΗΣ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ, ΤΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΗΓΩΝ ΚΑΙ ΤΗ ΖΩΗ ΜΙΑΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΣ

ΣΕΛ. 14-15

BIBLIA

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: ΣΙΣΣΥ ΜΟΡΦΗ

ΚΑΡΟΛΙΝΑ ΜΕΡΜΗΓΚΑ

«Το σώμα της Αμαλίας έγινε πεδίο μάχης»

Η γνωστή ελληνίδα συγγραφέας μιλάει για την οθωνική Ελλάδα, την ιστορική μυθολογία, τη γυναίκα στον 19ο αιώνα και τη βασίλισσα πρωταγωνίστριά της

Συνέντευξη στον Μάρκο Καρασαρίνη

«Κρύβομαι στον κήπο μου και κοιτάω τις κορυφές των δένδρων». Καταφύγιο από την οδύνη της ατεκνίας και τις βασιαντικές ιατρικές μεθόδους σύλληψης, τη ζέση της Αθήνας και τις ίντριγκες των προεβίων των Μεγάλων Δυναμειών, ο κήπος των ανακτόρων είναι ο τόπος αναμικλής της Αμαλίας. Μιας δεκαεπταετίας γερμανίδας πριγκίπισσας του Ολντενμπουργκ που φτάνει το 1837 στην αυλή της Ελλάδας ως σύζυγος του Οθωνα, νεαρή, γεμάτη πείσμα και πάθος, και αποχωρεί μαζί του το 1862 ως ώριμη γυναίκα και πικραμένη βασίλισσα έχοντας στο μεταξύ αγαπήσει βαθιά τη θετή της πατρίδα. Την εικοσιπεντάχρονη αυτή διαδρομή, τους σταθμούς και τις παρακάμψεις της, τα γεγονότα και τους ανθρώπους, την πανταχού παρουσία οκιά που αποτελούσε η αδυναμία της να αποκτήσει έναν διάδοχο για το στέμμα της χώρας παρακολουθεί η **Καρολίνα Μέρμηγκα** στο μυθιστόρημα *Ο κήπος της Αμαλίας* (εκδ. Πατάκη). Περιπατώντας στα βήματα της πρωταγωνίστριάς της στον Εθνικό Κήπο, συζητήσαμε για τα πρόσωπα και τα πράγματα του 19ου αιώνα, για ένα μυθολογικό έργο που συνιστά σύνθετη ματιά σε ιστορικούς πρωταγωνιστές με διαμορφωμένες εικόνες τόσο στην ακαδημαϊκή όσο και στη δημόσια ιστορία.

Πόσο γοητευτικός είναι ο κόσμος των ηρώων αυτής της εποχής, από τον Νικόλαο Δραγούμη και τον Μακρυγιάννη ως τους Ξένους διπλωμάτες και την αλληλογραφία της Αμαλίας;

«Η λέξη είναι πιο πολύ για μένα “σοκα-

Το μυθιστόρημα για τα αισθήματα του συγγραφέα έχει φτάσει σε ένα σημείο που εμένα τουλάχιστον δεν με συγκινεί τόσο όσο οι ιστορίες που έχουν κάποια σχέση με όλους μας

ριστικός” παρά “γοητευτικός”. Οι ματιές των Ξένων, όπως της *Χριστίνας Λυτ*, της δανής συζύγου του προσωπικού ιερέα της Αμαλίας που αποκαλύπτει και τη βρωμιά και την ασοχμία, έχουν ιδιαίτερη σημασία, πιστεύω, γιατί είναι ωμές. Φέρουν το βάρος μιας ρομαντικής αίσθησης της κλασικής Ελλάδας που καταντά κάποτε ενοχλητική, όμως βλέπουν και τα πράγματα όπως είναι. Και παρά το ότι βλέπουν τα πράγματα όπως είναι, μαγεύονται από αυτόν τον τόπο. Διαχρονικά, συμβαίνει αυτό άλλωστε, τούτος ο τόπος μαγεύει όσους έρχονται απ’ έξω. Οι πηγές, πάντως, μου δίνουν το κουράγιο της γραφής. Αν δεν τις είχα δει, δεν θα είχα την αυθάδεια να γράψω. Διαβάζοντας τα γράμματα της Αμαλίας είχα την εντύπωση ότι λέει ψέματα στον πατέρα της – ότι παρουσιάζει τα πράγματα όπως περιμένουν να τα δει αυτοί που τη μεγάλωσαν, όπως περιμένουν να είναι μια θετική, ισχυρή γερμανίδα πριγκίπισσα. Η κεντρική ιδέα, όμως, του μυθιστορηματος προέκυψε από το γεγονός ότι στη ζωή της βασανίζεται, αλλά αυτό παραμένει κρυφό. Σε εκείνο το σημείο σκέφτηκα “να μια γυναίκα που ζει σε δύο κόσμους”.

Επιτρέπεται στο είδος του ιστορικού μυθιστορηματος να γράφει κανείς φανταζόμενος από το μηδέν, αγνοώντας τις πηγές;

«Αυτή είναι η ερώτηση του εκατομμυρίου! Επειδή αισθάνομαι ότι οι νεκροί είναι ανυπεράσπιστοι δεν μπορώ να κάνω κάτι τέτοιο. Το ζήτημα με προβληματίζει πολύ, το ψάχνω, παρακολουθώ τον τρόπο που το χειρίζονται οι ξένοι λογοτέχνες, προσπαθώ να βρω την κόψη του ξυραφιού. Είναι αυτό που είπε χαρακτηριστικά η *Χίλαρι Μαντέλ* για τον στίχο ενός ποιήματος του *Τουίλιαμ Χιους Μερνς* που είναι σαν να περιγράφει το πώς φαντάστηκε τον *Τόμας Κρόμγουελ*, πρωθυπουργό του *Ερρίκο Η'* και πρωταγωνιστή της τριλογίας *Γουίλχολμ*: “as I was going up the stair / I met a man who wasn't there – όπως ανέβαινα τη σκάλα / συνάντησα έναν άνδρα που δεν ήταν εκεί”. Θα έλεγα λοιπόν ότι *φαντάζομαι*, αλλά πρέπει κάπου να πατάς. Εγώ τουλάχιστον κάπου πρέπει να πατήσω. Σε μια επιφάνεια, σε ένα έδαφος, σε αυτά που μαντεύεις από όσα δεν λέγονται, όπως στην περίπτωση της Αμαλίας».

Είναι αυτά που μαντεύει ο συγγραφέας το κλειδί της μυθολογίας τέτοιου είδους; Αυτά που του ανοίγουν το παράθυρο στον ψυχισμό ενός ιστορικού προσώπου;

«Το πρόσωπο με το οποίο τολμάς να καταπαστείς πρέπει να αισθανθείς ότι από κάπου το συλλαμβάνεις. Μπορεί να παραβιάζει κάποια δεδομένα, δεν πρέπει όμως να παραποιήσεις κάτι. Έχοντας πρόσβαση στα αρχεία που αποκαλύπτουν τον λόγο της ατεκνίας της Αμαλίας και τα όσα υπέφερε ιατρικά προκειμένου να συλλάβει, την είδα ως μια γυναίκα παγιδευμένη στην Ιστορία. Το μυθιστορηματικό κομμάτι εί-

ΚΑΡΟΛΙΝΑ ΜΕΡΜΗΓΚΑ
Ο κήπος της Αμαλίας
Εκδόσεις Πατάκη, 2024,
σελ. 416, τιμή 19,90 ευρώ

ναι ότι το σώμα της έγινε πεδίο μάχης. Η ατεκνία, βέβαια, είναι ένα πρόβλημα και σήμερα, ωστόσο γυναίκες και άνδρες το αντιμετωπίζουν αλλιώς. Τότε, όμως, το ότι δεν γεννήθηκε ένα παιδί δημιουργήσε μια αίσθηση ιστορική».

Η Αμαλία ως γυναίκα υπόκειται στην ανδρική εξουσία, συζυγική

Το «αμήχανο χθες»

Τι ρόλο παίζει στην Ελλάδα του Οθωνα και της Αμαλίας το «αμήχανο χθες», όπως εύστοχα το χαρακτηρίζετε στις πρώτες σελίδες του μυθιστορηματος, το πρόσφατο και το μακρινό παρελθόν που μοιάζει σαν να παραμονεύει στο περιθώριο όσων συμβαίνουν;

«Θα έλεγα ότι είναι αυτό που περιγράφει ο **Μαρκ Μαζάουερ** στις πρώτες σελίδες του βιβλίου του *Η Ελληνική Επανάσταση*. Οι περισσότεροι οπληρχηγοί, για παράδειγμα, που ζουν ακόμη, αλλά σε άθλια οικονομική κατάσταση – σε καμία περίπτωση όπως θα τους φανταζόταν κανείς. Επειτα, τα διάφορα στρώματα της Ελλάδας της εποχής. Η

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: ΣΙΖΣΥ ΜΟΡΦΗ

αρχαία Ελλάδα είναι για τους ξένους που έρχονται με τον Ομηρο στο χέρι. Το Βυζάντιο, όμως; Ο πατέρας του Οθώνα, ο Λουδοβίκος της Βαυαρίας, δεν θέλει ούτε να το ακούει γιατί ταυτίζεται με την Ορθοδοξία. Εκτός Αθήνας, ωστόσο, η οποία ρίχνει γέφυρες με τη Δύση, με τις ιδέες που έρχονται από το εξωτερικό, στην επαρχία η θρησκεία, η ταύτιση με την Ορθοδοξία, είναι το κατ' εξοχήν, το καθοριστικό στοιχείο της ταυτότητας για αιώνες. Το χθες είναι αμύηχο γιατί υπάρχει το προαιώνιο που δεν μπορούμε να αφήσουμε, το Βυζάντιο που είναι ακόμη σκοτεινό, το πρόσφατο επαναστατικό παρελθόν – με τις δικές του αντιφάσεις, κοτζαμπάσδες, Μαγιατές, ετερόχθονες. Ο Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος είναι εκείνος που αναλαμβάνει να συρράψει το patchwork αυτό σε λειτουργική ιστορία».

«Βρίσκω τρομερό το γεγονός ότι όταν πλησιάζει τα σαράντα, όταν δεν υπάρχει ελπίδα πια, θεωρεί ότι η ζωή της βασικά έχει τελειώσει» τονίζει για την Αμαλία η Καρολίνα Μέρμηγκα

ή ιατρική, αλλά ως βασίλισσα εξουσιάζει και η ίδια, αν και διά της γοητείας, όπως παρατηρεί σε κάποιο σημείο.

«Ασκή αυτή την περιέργη, υπόγεια γυναικεία εξουσία. Αντιλαμβάνεται ότι ο Οθώνας είναι αναβλητικός και όταν απουσιάζει, εκείνη, αναλαμβάνοντας την αντιβασιλεία, λαμβάνει αποφάσεις πολύ πιο γρήγορα. Καταλαβαίνει γρήγορα τις δυνατότητές της, είναι αρκετά φιλόδοξη, δεν είναι ταπεινή. Θέτει στον εαυτό της περιορισμούς που θεωρεί ότι προκύπτουν από το γεγονός ότι είναι η βασίλισσα. Ένα παράδειγμα είναι ο τρόπος που ντύεται: βαριά, με πλήθος ρούχων, παρά τα παράπονά της ότι οκιάει από τη ζέση – αρνείται όμως να τα βγάλει γιατί αυτά πρέπει να φορά η βασίλισσα. Έχει πολλή γερμανική αυταρχικότητα μέσα της. Είναι όμως σύνθετο άτομο. Οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ τους πρέπει να ήταν πολύ δύσκολες λόγω ανατομικού προβλήματος: πρακτικά η Αμαλία δεν είχε κόλπο. Φαίνεται όμως ότι ήταν ένα αγαπημένο ζευγάρι. Δέθηκαν, αγαπήθηκαν, στήριξαν ο ένας τον άλλον και αυτό προκύπτει όχι μόνο από τη σχέση τους στην Ελλάδα αλλά κυρίως από αυτή στην Εξορία, μετά το 1862, όταν δεν ήταν υποχρεωμένοι πια να τηρούν οποιαδήποτε προοχήματα».

Παρατηρείτε για τη δούκισσα της Πλακεντίας ότι «χαράζει τη δική της ιστορία». Τι χρειάζεται μια γυναίκα των μέσων του 19ου αιώνα για «να χαράξει τη δική της ιστορία»;

«Καταρχήν, χρήμα. Αυτό είναι το βασικό. Και ένα είδος τρέλας. Η δούκισσα της Πλακεντίας από ένα σημείο και μετά μου δίνει προσωπικά την αίσθηση ότι έχει αυτή την τρέλα – αλλά της ανήκε η μισή Αθήνα και ασκούσε την εξουσία του κράτους».

Χρειάζεται και η ομορφιά, όπως αυτή της καλλονής λαίδης Τζέν Θεοτόκη των πολλών συζύγων και των άλλων τόσων ονομάτων;

«Οχι. Η πολλή ομορφιά μπορεί να τοακίσει. Χωρίς τα υπόλοιπα τότε δεν ήταν αρκετή. Εφτανε ίσως για να δημιουργήσει μύθος. Και η Θεοτόκη δεν είμαι σίγουρη ότι ευτύχησε. Σίγουρα θεωρούνταν persona non grata, ήταν στο ημίφως του καθωσπρέπει».

Τα περιγράμματα της εποχής είναι πολύ σκληρά, πολύ περιοριστικά.

«Πολύ, γιατί έχουν σχέση με το σώμα ως αναπαραγωγική δύναμη. Και αυτό δεν αφορά αποκλειστικά την τεκνοποιία. Είναι και ο γάμος, οι διασυνδέσεις που σηματοδοτεί. Η γυναίκα είναι μία διόδος για διάφορα πράγματα».

Και μια βασίλισσα κατ' εξοχήν υπόκειται στην εξουσία της αναπαραγωγής.

«Βρίσκω τρομερό το γεγονός ότι όταν πλησιάζει τα σαράντα, όταν δεν υπάρχει ελπίδα πια, θεωρεί ότι η ζωή της βασικά έχει τελειώσει. Αγριο, αν το οκεφτεί κανείς».

Αυτόχθονες και ετερόχθονες, Βαυαροί και Ευρωπαίοι, ορθοδοξία και καθολικισμός, Σύνταγμα και ελέω Θεού μοναρχία, διαμάχες και ίντριγκες, είναι όλος αυτός ο διαρκής αναβρασμός ενδεικτικός της δυσκολίας να ανοικοδομηθεί ένα κράτος από το μηδέν;

«Είναι μέρος του προβλήματος της ταυ-

τότητας. Σκέφτομαι εκείνες τις γιορτές στο παλάτι, πόσο σουρεαλιστικές πρέπει να ήταν. Η φουστανέλα, οι γυναίκες στην άκρη, Ανατολή και Δύση – ούτε γνήσια Ανατολή ούτε γνήσια Δύση όμως. Και από την άλλη πλευρά, η λαχτάρα να υπάρξουν. Γι' αυτό και πολιτικοί όπως ο Κωλέττης, για παράδειγμα, δεν μπορούν να περιγραφούν με απλοϊκούς χαρακτηρισμούς, ως "καλοί" ή "κακοί". Ο Κωλέττης έχει δικιο όταν λέει ότι η αληθινή Ελλάδα είναι η Ελλάδα της φουστανέλας, όχι της βελάδας, και αυτή βρίσκεται στο γραφείο του, όχι στο Μαυροκορδάτου. Δεν είναι όμως η μόνη αλήθεια. Γιατί υπάρχει και μια Ελλάδα που θέλει τη βελάδα. Η Αμαλία που προέρχεται από ένα διαφορετικό σύμπαν, με το χάρισμα της απόστασης, μπορεί να τα διακρίνει αυτά, αν μη τι άλλο».

Το επαναστατικό και μετεπαναστατικό παρελθόν του Μαυροκορδάτου, του Κολοκοτρώνη, του Καποδίστρια, του Οθώνα και της Αμαλίας είναι ένα παρελθόν με το οποίο πρέπει να αναμετρηθούμε;

Καταλαβαίνει γρήγορα τις δυνατότητές της, είναι αρκετά φιλόδοξη. Θέτει στον εαυτό της περιορισμούς που θεωρεί ότι προκύπτουν από το γεγονός ότι είναι η βασίλισσα

Να το εξετάσουμε από πιο κοντά μένος της ιστορίας, της βιογραφίας, της μυθολογίας;

«Οποσδήποτε πρέπει. Πρώτον, επειδή κάτι λείπει. Περπατάμε, as πούμε, στην Αθήνα, βλέπουμε τα ονόματα των δρόμων και αγνοούμε την προέλευσή τους, αγνοούμε γιατί είναι εκεί. Από την πλευρά του κινηματογράφου ή της τηλεόρασης, πάλι, αν συγκριθούμε με τους Αγγλους ή τους Γάλλους που δεν έχουν αφήσει οκεδόν τίποτα ανεκμετάλλευτο, υστερούμε άπιστευτα. Επιπλέον, το παρελθόν αυτό κρύβει και ωραίες ιστορίες από ψυχαγωγικής άποψης. Για να το θέσω οχηματικά, πιο πολύ θα με ενδιέφερε να διαβάσω μια τέτοιου είδους μυθολογία από το να διαβάσω πώς αισθάνεται κάποιος. Το μυθιστόρημα για τα αισθήματα του συγγραφέα έχει φτάσει σε ένα σημείο που εμένα τουλάχιστον δεν με συγκινεί τόσο όσο οι ιστορίες που έχουν κάποια σχέση με όλους μας».

Φαίνεται οικεία στα σημερινά μάτια η εποχή του Οθώνα και της Αμαλίας; Οχι ως προς την πολιτισμική της υφή, το επισημάνετε προηγουμένως, αλλά ίσως ευρύτερα ως εποχή αλλαγών, συμφωνιών, μεταβάσεων;

«Δεν μοιάζει ιδιαίτερα οικεία, θα έλεγα. Ο Οθώνας και η Αμαλία για εμάς είναι ένα ερωτηματικό, δύο ζωγραφιές σε ένα μουσείο. Για τον Μακρυγιάννη τι γνωρίζουμε; Ουσιαστικά, όσα είπε ο Σεφέρης. Ο Κολοκοτρώνης ήταν ακόμη παρών, οκεφτείτε! Νομίζω ότι για τον περισσότερο κόσμο η Ιστορία είναι κάτι που βρίσκεται στο μουσείο. Και εμείς σήμερα είμαστε κάτι άλλο, διαφορετικό από τότε».